



# Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

april 2015



<b>Inhoudsopgave</b>	<b>Pagina</b>
<b>Inleiding</b>	4
<b>Het werkproces binnen een gastouderbureau</b>	5
<b>Definitielijst</b>	6
<b>Route bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling</b>	<b>7</b>
Stap 1            In kaart brengen van signalen	8
Stap 2            Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding Noodsituaties	9 10
Stap 3            Gesprek met de ouder (en indien mogelijk met het kind)	11
Stap 4            Weeg aard en ernst van het huiselijk geweld of kindermishandeling en bij twijfel altijd raadplegen van Veilig Thuis	12
Stap 5            Beslissen: zelf hulp organiseren of melden	13
Stap 5a           Hulp organiseren en effecten volgen	13
Stap 5b           Melden en bespreken met ouders	14
<b>Route bij signalen van mogelijk geweld- of zedendelict door een gastouder/volwassen huisgenoot jegens een kind.</b>	<b>15</b>
Stap 1            Signaleren /ontvangen van signalen	16
Stap 2            In overleg treden met vertrouwensinspecteur	17
Stap 3            Aangifte doen	18
Stap 4            Handelen naar aanleiding van het onderzoek van de politie	19
Stap 5            Nazorg bieden en evalueren	20
<b>Route bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling</b>	<b>21</b>
Stap 1            In kaart brengen van signalen	22
Stap 2            Melden van het gedrag	22
Stap 3            Beoordelen ernst van het gedrag	23
Stap 4            Maatregelen nemen	24
Stap 5            Handelen	25
Stap 6            Nazorg bieden en evalueren	25
<b>Verantwoordelijkheden in het scheppen van randvoorwaarden voor een veilig werk- en meldklimaat</b>	<b>26</b>
 Bijlage 1 – Overeenkomst ter gebruik van de meldcode	 28
 Bijlage 2 – Sociale Kaart met contactgegevens hulporganisaties Groningen, Drenthe en Friesland	 30-35

## **Inleiding**

### **Meldcode en de daarbij behorende handleiding huiselijk geweld en kindermishandeling van Brancheorganisatie Kinderopvang**

Sinds 1 juli 2013 zijn organisaties en zelfstandige beroepsbeoefenaren op grond van de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling verplicht om een meldcode te hanteren.

De meldcode richt zich op huiselijk geweld en kindermishandeling.

De verplichting geldt ook voor de sector kinderopvang en dus ook voor gastouderopvang.

Gastouderadviesbureau Tweede Thuis hanteert de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en de daarbij horende handleiding van de Brancheorganisatie Kinderopvang.

Deze uitgebreide documenten zijn te raadplegen en te downloaden via Portabase of op te vragen bij Gastouderadviesbureau Tweede Thuis.

#### **De Meldcode**

De Meldcode geeft onder meer via een stappenplan aan hoe te handelen wanneer er signalen zijn die kunnen duiden op huiselijk geweld of kindermishandeling, een mogelijk gewelds- of zedendelict en grensoverschrijdend seksueel gedrag tussen kinderen onderling.

#### **De Handleiding**

In de handleiding wordt onder meer achtergrondinformatie en toelichting gegeven op de inhoud van de meldcode.

De verschillende vormen van kindermishandeling worden omschreven en hoe deze gesignaleerd kunnen worden.

Gastouders, bemiddeld door Gastouderadviesbureau Tweede Thuis zijn verplicht kennis te nemen van de meldcode en handleiding en deze te raadplegen en/of te hanteren bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld.

Omdat de meldcode en de bijbehorende handleiding zijn gemaakt voor de gehele branche kinderopvang is deze breed geschreven en breed toepasbaar.

#### **Meldcode Gastouderadviesbureau Tweede Thuis**

In deze meldcode zijn een aantal punten vanuit de meldcode en handleiding van de Brancheorganisatie Kinderopvang samengevat en specifieker gemaakt voor gastouderopvang. Wij verwijzen hierin ook naar bijlagen uit de Handleiding behorend bij de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

## Het werkproces binnen een gastouderbureau

Binnen het werkproces van een gastouderbureau spelen meer partijen een rol. De verschillende partijen zijn: de gastouder met eventuele eigen kinderen en andere volwassenen in diens huishouden, de vraagouder met diens kind(eren) en de bemiddelingsmedewerker. Zowel het gastkind als het eigen kind van de gastouder kan dader en slachtoffer zijn van huiselijk geweld en kindermishandeling en zowel dader als slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zowel de gastouder (en andere volwassenen in diens huishouden) als de (vraag)ouder als iemand anders in de directe omgeving kan dader zijn van huiselijk geweld en kindermishandeling.

**De gastouder** dient te kunnen signaleren en deskundig te zijn in het herkennen en bespreken van signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en kindermishandeling. De gastouder dient ook alert te zijn op signalen die wijzen op seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. Deze signalen dienen zo snel mogelijk neergelegd te worden bij de bemiddelingsmedewerker. De bemiddelingsmedewerker dient met de gastouder te overleggen welke rol hij heeft in vervolgstappen (zoals observeren of een gesprek voeren met de vraagouder). De verantwoordelijkheid voor het volgen van de stappen ligt bij de bemiddelingsmedewerker.

**De houder/bemiddelingsmedewerker van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis** heeft een centrale rol in de stappen rond het signaleren en handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze medewerker is alert op het onderwerp huiselijk geweld en kindermishandeling en dient het mee te nemen bij intakes met gastouder en vraagouder. Zij moet deskundig zijn in het signaleren, handelen en delen van zorg en op de hoogte zijn van de werkwijze van de meldcode en de afspraken binnen de eigen organisatie. Zij draagt de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van alle drie de routes van de meldcode en is er verantwoordelijk voor dat de meldcode wordt opgenomen in het zorgbeleid en/of veiligheidsbeleid en dat deze aansluit op werkprocessen binnen de organisatie. Zij is bij het vermoeden van een gewelds- of zedendelict door een collega of gastouder verplicht om in contact te treden met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs en ook tot het doen van aangifte indien er sprake is van een reëel vermoeden. Tevens draagt zij er zorg voor dat de gastouders op de hoogte zijn van de meldcode en er naar kunnen handelen. De houder/bemiddelingsmedewerker van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis vervult daarnaast een centrale rol in de route bij signalen van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega of een gastouder en de route grensoverschrijdend tussen kinderen onderling.

### Het melden van een vermoeden door een gastouder of vraagouder

Gast- en vraagouder kunnen beide signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling en seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling neerleggen bij de bemiddelingsmedewerker. Deze zal in beperkte mate zelf signalen kunnen herkennen. In alle gevallen verzamelt de aandachtsfunctionaris signalen en zet vervolgstappen.

### Gastouders en vraagouders dienen altijd als eerste de bemiddelingsmedewerker van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis in te lichten.

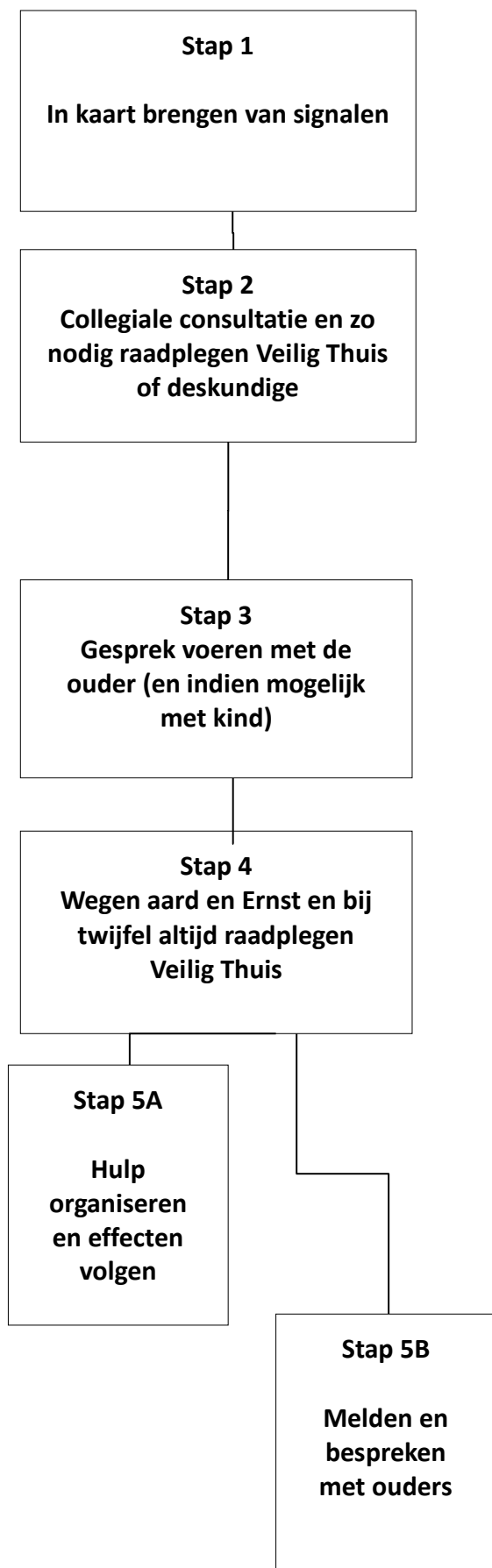
De taken en verantwoordelijkheden van een aandachtsfunctionaris, zoals beschreven in de meldcode, kunnen worden neergelegd bij een bemiddelingsmedewerker.

- *Bronvermelding: Meldcode en handleiding meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling voor de branche kinderopvang uitgegeven door de Brancheorganisatie Kinderopvang.*

## Definitielijst

Ouders / verzorgers	De volwassenen of volwassene die verantwoordelijk zijn / is voor de zorg en opvoeding van het kind; ouder(s), verzorger(s), voogd. Daar waar ouders geschreven wordt, wordt ook verzorgers of ouder / verzorger bedoeld.
Vraagouder	De ouder die zijn kind naar de gastouder brengt.
Gastouder	De natuurlijke persoon van 18 jaar of ouder die gastouderopvang aanbiedt. De opvang kan plaatsvinden in het huis van de ouder of de gastouder.
Veilig Thuis	Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling
Vertrouwensinspecteur	Een vertrouwensinspecteur is werkzaam bij de Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwensinspecteur heeft geheimhoudingsplicht en is bij wet uitgezonderd van het doen van aangifte. Voor de kinderopvang is de vertrouwensinspecteur als deskundige aangewezen door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Een houder van een kinderopvangorganisatie is verplicht om bij een vermoeden van een zeden- of geweldsdelict door een werknemer (met taken belast persoon) de vertrouwensinspecteur te raadplegen.
(Zeden) politie	De enige plek waar aangifte kan worden gedaan van een gewelds- of zedenmisdrif. Politie onderzoekt een vermoeden en doet aan waarheidsvinding.
Volwassen huisgenoot	De volwassen huisgeno(o)t(en) van de gastouder die mogelijk in contact komt/komen met de kinderen die worden opgevangen in het huis van de gastouder.
Bemiddelingsmedewerker	De beroepskracht werkzaam bij een gastouderbureau en die in dit verband bij gastouders en vraagouders bemiddelt en begeleidt.
Houder/directie	De bemiddelingsmedewerker van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis is tevens houder/directie van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis.
Collega	Een bemiddelingsmedewerker oftewel houder/directie van één van de andere vestigingen van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis.
Hij	Waar gesproken wordt over hij kan zowel hij als zij van toepassing zijn.
Handleiding	De Handleiding van de Branchevereniging Kinderopvang, behorende bij de Meldcode van de Branchevereniging Kinderopvang. Deze handleiding bevat onder andere signaleringslijsten en observatielijsten. Zowel de meldcode en de handleiding zijn te downloaden uit Portabase en vanaf de website van Tweede Thuis.

## Route bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling



### Stap 1: In kaart brengen van signalen

#### De gastouder:

- observeert kinderen en ouders;
- raadpleegt signalenlijst handleiding (bijlage 1 en 2);
- bespreekt signalen met de bemiddelingsmedewerker;
- deelt de zorg met ouders;
- registreert.

### Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding

#### De bemiddelingsmedewerker:

consulteert:

- interne en externe collega's;
- Veilig Thuis of een deskundige bij letselduiding;
- eventuele andere organisaties;
- bespreekt uitkomsten consultaties met ouders;
- registreert.

### Stap 3: Gesprek voeren met de ouder (en indien mogelijk met het kind)

#### De bemiddelingsmedewerker:

- deelt de zorg met ouders;
- bespreekt indien mogelijk met het kind;
- registreert.

### Stap 4: Wegen aard en ernst van het huiselijk geweld of kindermishandeling en bij twijfel altijd raadplegen van Veilig Thuis

#### De bemiddelingsmedewerker:

- weegt het risico, de aard en ernst;
- vraagt bij twijfel altijd om advies bij Veilig Thuis;
- registreert.

### Stap 5a: Hulp organiseren en effecten volgen

#### De bemiddelingsmedewerker:

- bespreekt de zorgen met ouders;
- organiseert hulp door ouders en kind door te verwijzen;
- monitort of ouder en kind hulp krijgen;
- volgt het kind;
- registreert.

### Stap 5b: Melden en bespreken met ouders

#### De bemiddelingsmedewerker:

- meldt het vermoeden bij Veilig Thuis;
- sluit bij de melding aan bij feiten en gebeurtenissen;
- overlegt met Veilig Thuis over acties na de melding;
- monitort of ouder en kind hulp krijgen;
- volgt het kind;
- registreert.

## Route bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling

### Stap 1 In kaart brengen van signalen

**De gastouder brengt de signalen die een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling bevestigen of juist ontkrachten in kaart en legt deze vast. De gastouder legt ook de contacten over de signalen vast, evenals de stappen die worden gezet en de besluiten die worden genomen.**

Bij vroegsignalering worden signalen gezien die duiden op een zorgelijke of mogelijk bedreigde ontwikkeling. Zelden zullen deze signalen direct duidelijkheid geven over de oorzaak zoals huiselijk geweld of kindermishandeling. Het is daarom verstandig uit te gaan van de signalen die de beroepskracht bij het kind of in de interactie tussen ouder en kind waarneemt. Bij het signaleren van huiselijk geweld of kindermishandeling kan gebruik gemaakt worden van de signalenlijsten en de observatielijst uit de Handleiding Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

Het is gebruikelijk om in deze fase in gesprek te gaan met de ouder tijdens haal- en brengmomenten of op een ander gepland moment. Hierbij gaat het vooral om het benoemen van feitelijkheden en zaken die opvallen. Daarnaast kan het kind in de groep geobserveerd worden en de ouder met het kind tijdens contactmomenten.

Alle signalen dienen te worden verzameld waardoor het duidelijker wordt welke zorgen er zijn en of deze zorgen gegrond zijn. De gastouder vraagt de bemiddelingsmedewerker om te helpen bij het onderbouwen van de signalen.

Het is belangrijk dat alles goed geregistreerd wordt. Alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen dienen schriftelijk te worden vastgelegd. Gespreksverslagen kunnen door betrokkenen worden ondertekend. Er kan hiervoor een kinddossier aangelegd worden, dat in een gesloten kast (met slot) of digitaal (met wachtwoord) wordt bewaard. Dit vanwege de privacygevoelige gegevens die worden verzameld. In hoofdstuk 8.5 uit de Handleiding behorend bij de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling worden handvatten gegeven hoe een kinddossier kan worden opgesteld.



## **Stap 2      Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding**

**De gastouder bespreekt de signalen met de bemiddelingsmedewerker. Het wordt aanbevolen om advies aan Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding te vragen. Dit is een taak voor de bemiddelingsmedewerker.**

Consultatie is mogelijk met de bemiddelingswerker of een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis. Extern consult is mogelijk met de jeugdverpleegkundige of jeugdarts van het consultatiebureau of de GGD. Tevens kan gebruik worden gemaakt van samenwerking met het Centrum voor Jeugd en Gezin.

### **Consult bij Veilig Thuis of deskundige op het gebied van letselduiding**

Indien de bemiddelingsmedewerker ook maar enige twijfel heeft over de oorzaak van de situatie en/of eventuele mogelijke onveiligheid bij het kind, kan advies worden gevraagd bij Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding. Veilig Thuis kan een eerste weging maken of het terecht is dat er zorgen zijn over deze situatie en of er mogelijk sprake kan zijn van huiselijk geweld of kindermishandeling.

Een deskundige op het gebied van letselduiding kan worden ingezet ter duiding van letsels waarbij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling speelt.

Zorgvuldig handelen vereist dat de bemiddelingsmedewerker bij elk vermoeden nagaat of hij advies vraagt bij Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding.

Door de ouder continu te betrekken en in overleg te treden, is de kans groter dat de ouder gemotiveerd is om de situatie te verbeteren en/of hulp te aanvaarden.

Om het kind 'open' (niet anoniem) te bespreken met andere externe deskundigen is schriftelijke toestemming van de ouder vereist. Indien de bemiddelingsmedewerker in het contact transparant en integer is, is de kans groot dat over deze zaken een open gesprek mogelijk is. In de meeste gevallen wordt toestemming door de ouder gegeven. Gespreksvaardigheid om in gesprek te gaan over zorgen en het vragen om toestemming van de ouder is een specifieke deskundigheid en kan door middel van scholing worden aangeleerd. Ook kan de bemiddelingsmedewerker advies krijgen van Veilig Thuis over het in gesprek gaan met de ouder.

Indien de ouder weigert, is dit een zorgelijk signaal en moet het worden meegenomen in de weging (stap 4).

Het kind kan overigens anoniem worden besproken wanneer de ouder geen toestemming heeft gegeven, maar dit verdient niet de voorkeur vanwege de eventuele vervolgacties. Meer informatie over samenwerking met andere organisaties is te vinden in hoofdstuk 7 van de handleiding behorend bij de meldcode.

## **Noodsituaties**

Bij signalen die wijzen op acuut en zodanig ernstig geweld dat het kind of een gezinslid onmiddellijk moet worden beschermd, kan meteen contact worden opgenomen met Veilig Thuis. Veilig Thuis maakt dan een inschatting van de ernst van de situatie. Voor noodsituaties is Veilig Thuis 24 uur per dag bereikbaar. In zeer ernstig dreigende situaties kan Veilig Thuis een melding overdragen aan de Raad voor de Kinderbescherming. Bijvoorbeeld als een kind met verwondingen naar het ziekenhuis moet en de ouders willen het niet meegeven of weghalen uit het ziekenhuis. In een dergelijke situatie kan er heel snel een voorlopige ondertoezichtstelling worden gevraagd zodat de ouders (tijdelijk) het gezag niet hebben over hun kind.

In noodsituaties kan overigens ook contact gezocht worden met een crisisdienst en/of de politie gevraagd worden om hulp te bieden. In de handleiding bevindt zich een algemeen overzicht van websites en adressen (zie bijlage 5) van instanties en organisaties waar de beroepskracht terecht kan voor ondersteuning en advies.

**Dergelijke instanties en organisaties binnen de regio zijn vastgelegd op een sociale kaart die is toegevoegd aan deze meldcode.**

Het is belangrijk dat alles goed geregistreerd wordt.

### Stap 3      **Gesprek met de ouder (en indien mogelijk met het kind)**

**De bemiddelingsmedewerker bespreekt de signalen met de ouders, en indien mogelijk met het kind (eventueel samen met een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis).**

**Ook kan er voor gekozen worden dat het gesprek door de gastouder wordt gevoerd, eventueel samen met de bemiddelingsmedewerker. In die gevallen wordt het gesprek altijd voorbereid met de bemiddelingsmedewerker. Ook kan tijdens de voorbereiding ondersteuning worden gevraagd aan Veilig Thuis.**

Voor het gesprek met de ouders (en eventueel het kind) kunnen de volgende stappen worden gevolgd:

1. Leg de ouders (en eventueel het kind) het doel uit van het gesprek;
2. Beschrijf de feiten die zijn vastgesteld en de waarnemingen die zijn gedaan, geef daarbij geen waardeoordeel of eigen interpretatie;
3. Nodig de ouders uit om een reactie hierop te geven;
4. Kom pas na deze reactie zo nodig en zo mogelijk met een interpretatie van hetgeen er is gezien, gehoord en/of waargenomen;
5. Leg het gesprek vast en laat het indien mogelijk ondertekenen door alle betrokkenen.

In de meeste gevallen is het onduidelijk wat de oorzaken zijn van de signalen. Door ouders te informeren en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van hun kind, kunnen zorgen verduidelijkt, ontkracht of bekrachtigd worden. Nodig de ouders expliciet uit tot het geven van hun mening en vraag door over kindgerelateerde onderwerpen in de thuissituatie. Herkent de ouder de situatie? Hoe gedraagt het kind zich thuis? Hoe reageren de ouders daarop? Hoe gaat het opvoeden thuis? Hoe reageert het kind hierop? Hoe is de ontwikkeling van het kind tot nu toe verlopen? Wat vinden de ouders daarvan? Hoe ervaren de ouders de opvoeding en hun rol als ouders?

Indien de ouders de zorgen herkennen, kan een begin worden gemaakt met het onderzoeken van kansen en oplossingen. Ouders moeten vaak eerst gemotiveerd worden zodat de zorgen over hun kind gedeeld kunnen worden. Het helpt dan om ouders meer informatie te geven over de ontwikkeling van het kind en de effecten voor het kind in de huidige situatie. Pas als ouders niet te motiveren zijn en de zorgen blijven ontkennen is het raadzaam Veilig Thuis om advies te vragen en een melding te overwegen.

Indien besloten wordt om ook met het kind zelf te spreken, is het van belang dat het kind zich veilig genoeg voelt om het gesprek te voeren. Maak hierbij de afweging of het in het belang van het kind zelf is om dit gesprek te voeren. Hierover kan ook advies worden gevraagd aan Veilig Thuis. Beloof tijdens een dergelijk gesprek nooit geheimhouding, maar geef wel aan dat de signalen serieus afgewogen zullen worden. Belangrijk is ook dat het kind niet wordt ondervraagd, maar dat het kind met name de ruimte wordt gegeven om zijn verhaal te vertellen. Zie ook de tips voor gesprekken met kinderen in hoofdstuk 6.1 van de handleiding.

Het is belangrijk dat alles goed geregistreerd wordt.

#### **Stap 4 Weeg aard en ernst van het huiselijk geweld of kindermishandeling en bij twijfel altijd raadplegen van Veilig Thuis**

De bemiddelingsmedewerker weegt op basis van de signalen, van het (extern) ingewonnen advies en van het gesprek met de ouders het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling al dan niet in overleg met leidinggevende. Daarnaast wordt de aard en de ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling gewogen. Ook moet er altijd overwogen worden of er naar de politie moet worden gegaan. Tenslotte zijn kindermishandeling en huiselijk geweld strafbare feiten.

Voor de weging is het van belang dat de bemiddelingsmedewerker in het dossier de signalen, de gesprekken en de stappen beschrijft en vastlegt die al gezet zijn.

Daarnaast zijn voor de weging de volgende factoren van belang:

- de leeftijd van het slachtoffer;
- de aard van het geweld;
- de mate van afhankelijkheid;
- de duur van het geweld;
- de verwachting van de schade die wordt aangericht;
- de mate van isolement waarin het geweld zich afspeelt.

Een weging is altijd persoonlijk, er zijn geen vaste richtlijnen voor. Omdat elke situatie uniek is, is hier geen standaard voor. Wanneer twijfel blijft bestaan over een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling, is het verplicht om Veilig Thuis te raadplegen.

Veilig Thuis kan helpen een risicotaxatie uit te voeren en kan helpen bepalen of het verstandig is zelf hulp te organiseren of een melding te doen. Dit is ook van toepassing als het om mogelijk eengerelateerd geweld gaat. Zo mogelijk kan ook het Landelijk Expertise Centrum Eengerelateerd Geweld (LEC EGG) van de politie om advies worden gevraagd.

In bijlage 5 van de Handleiding van de Meldcode staat een algemeen overzicht van websites en adressen van instanties en organisaties waar de beroepskracht terecht kan voor ondersteuning en advies.

Op de sociale kaart staan de instanties en organisaties die werkzaam zijn binnen betreffende regio.

Het is belangrijk dat alles goed geregistreerd wordt.

## Stap 5 Beslissen: zelf hulp organiseren of melden

### Stap 5a Zelf hulp organiseren en effecten volgen

Als op basis van de afweging in stap 4 genoeg gronden zijn dat het kind en zijn gezin redelijkerwijs *voldoende* tegen het risico op huiselijk geweld of op kindermishandeling beschermd kunnen worden:

- ▷ *bespreek* met de ouders;
- ▷ *organiseer* dan de noodzakelijke hulp;
- ▷ *volg* de effecten van deze hulp;
- ▷ *doe* alsnog een *melding* als er signalen zijn dat het huiselijk geweld of de kindermishandeling niet stopt, of opnieuw begint.

**Dit is de verantwoordelijkheid van de bemiddelingsmedewerker al dan niet in overleg met een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis.**

Het CJG kan adviezen geven met betrekking tot de hulpvraag, plan van aanpak, handelingsadviezen en verdere hulp.

De bemiddelingsmedewerker bespreekt met de ouders de uitkomst van de bespreking met het CJG. Met de ouders kan gesproken worden over verder te nemen stappen voor hulpverlening voor het kind en/of de ouders. Hierbij is het belangrijk om informatie te geven over de hulpverlenende instanties en of er hiervoor een indicatie nodig is van bijvoorbeeld Bureau Jeugdzorg. De ouders kunnen op deze manier worden doorverwezen. Belangrijk is om bij de ouders en de instantie te informeren of zij ook daadwerkelijk naar de verwijzende instantie zijn gegaan. Leg de gesprekken vast en laat indien mogelijk ouders het gespreksverslag ondertekenen.

Indien er voor één van voorgaande stappen ondersteuning nodig is, dan kan dit gevraagd worden bij Veilig Thuis, CJG of zorgadviesteam. Gastouderadviesbureau Tweede Thuis kan in het eigen team (bemiddelingsmedewerker(s) en gastouder) afspraken maken over de begeleidings- en zorgbehoeften van het kind. De uitkomst van deze teambespreking wordt vastgelegd en met de ouders besproken.

Het is belangrijk dat alles goed geregistreerd wordt.

## Stap 5b Melden en bespreken met ouders

Kan het kind of kunnen de ouders *niet voldoende* tegen het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling beschermd worden, of *is er twijfel* of de kinderopvangorganisatie hiertegen voldoende bescherming kan bieden:

- ▷ *meld* het vermoeden bij Veilig Thuis;
- ▷ *sluit* bij de melding zoveel mogelijk aan bij feiten en gebeurtenissen en geef duidelijk aan of de informatie die gemeld wordt (ook) van anderen afkomstig is;
- ▷ *overleg* bij de melding met Veilig Thuis wat er *na* de melding, binnen de grenzen van de gebruikelijke werkzaamheden, *gedaan kan worden* om het kind, de ouders en mogelijke gezinsleden tegen het risico op huiselijk geweld of op mishandeling te beschermen;
- ▷ *Monitor hierbij of ouder en kind hulp krijgen*;
- ▷ *Registreer*.

**Dit is de verantwoordelijkheid van de bemiddelingsmedewerker al dan niet in overleg met een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis.**

Bespreek de melding vooraf met de ouders. Leg uit waarom Gastouderadviesbureau Tweede Thuis van plan is deze melding te gaan doen en wat het doel daarvan is. Blijf in het gesprek bij de feiten en constatering en voorkom interpretaties of waardeoordelen.

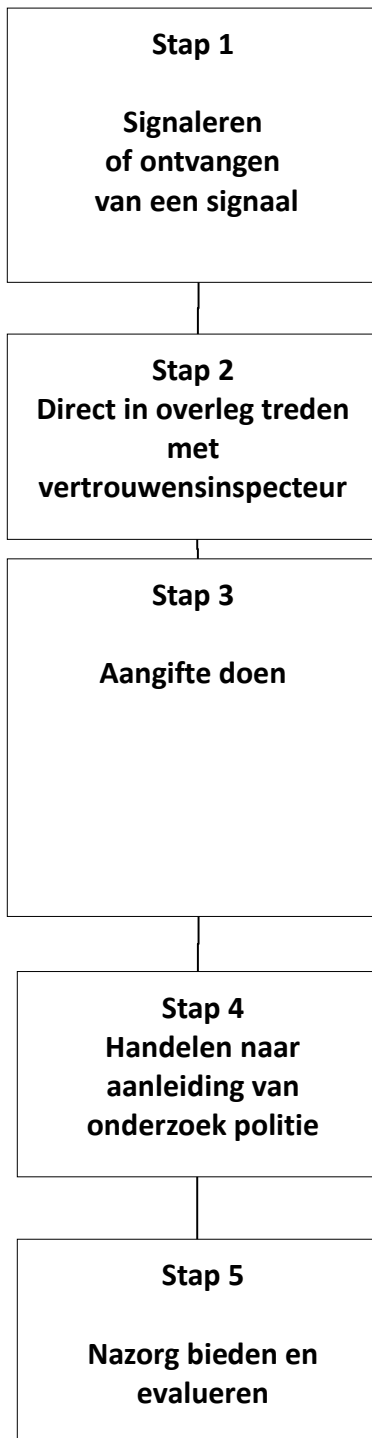
1. Vraag de ouders uitdrukkelijk om een reactie;
2. In geval van bezwaren van de ouders, overleg op welke wijze er tegemoet kan worden gekomen aan deze bezwaren en leg dit in het document vast;
3. Is dat niet mogelijk, weeg de bezwaren dan af tegen de noodzaak om het kind, de ouders en/of mogelijke gezinsleden te beschermen tegen het geweld of de kindermishandeling. Betrek in alle afwegingen de aard en de ernst van het geweld en de noodzaak om het kind, de ouders en/of mogelijke gezinsleden door het doen van een melding daartegen te beschermen;
4. Doe een melding indien, naar het oordeel van de kinderopvangorganisatie, de bescherming van de ouder of zijn gezinslid de doorslag moet geven.

Van contacten met de ouders over de melding kan worden afgezien:

- ▷ als de veiligheid van het kind, één van de ouders, die van de gastouder zelf, en/of die van een ander in het geding is; of
- ▷ als er goede redenen zijn om te veronderstellen dat de ouders daardoor het contact met de gastouder en Gastouderadviesbureau Tweede Thuis zullen verbreken.

**Indien na enige periode onvoldoende verbetering zichtbaar is, is het van belang opnieuw contact op te nemen met Veilig Thuis en eventueel opnieuw een melding te doen. Veilig Thuis adviseert, indien nodig, meerdere keren contact op te nemen indien er onvoldoende verbetering of verslechtering te zien is.**

## Route bij signalen van mogelijk geweld- of zedendelict door een gastouder/volwassen huisgenoot jegens een kind



**Stap 1: Signalen worden gemeld bij de houder/ bemiddelingsmedewerker of deze signaleert zelf.**

**De houder/bemiddelingsmedewerker:**

- ⌞ observeert;
- ⌞ raadpleegt signalenlijst (bijlage 1, 2 en 3 uit de handleiding);
- ⌞ registreert.

**Stap 2: In overleg treden met vertrouwensinspecteur**

**De houder/bemiddelingsmedewerker:**

- ⌞ Legt direct contact met een vertrouwensinspecteur;
- ⌞ Vertrouwensinspecteur adviseert over doen van aangifte;
- ⌞ registreert.

**Stap 3: Aangifte doen**

**De houder/bemiddelingsmedewerker:**

- ⌞ heeft aangifteplicht;
- ⌞ Stelt de gastouder in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief;
- ⌞ legt een draaiboek aan;
- ⌞ raadpleegt Veilig Thuis en/of GGD;
- ⌞ regelt ondersteuning van kind en ouders;
- ⌞ volgt het ingestelde onderzoek van de politie;
- ⌞ registreert.

**Stap 4: Handelen naar aanleiding van onderzoek van de politie**

**De houder/bemiddelingsmedewerker:**

- ⌞ rehabiliteert;
- ⌞ geeft waarschuwing af;
- ⌞ neemt arbeidsrechtelijke maatregelen<sup>1</sup>;
- ⌞ registreert.

**Stap 5: Nazorg bieden en evalueren**

**De houder/bemiddelingsmedewerker:**

- ⌞ biedt nazorg voor ouders en kinderen;
- ⌞ biedt nazorg beroepskrachten;
- ⌞ organiseert ouderavonden;
- ⌞ verwijst door naar externe hulp;

## Algemene toelichting

De meldplicht betekent dat een houder wettelijk verplicht is om contact op te nemen met een vertrouwensinspecteur, als deze op welke wijze dan ook over aanwijzingen beschikt dat een gastouder een geweld- of zedendelict begaat of heeft begaan en een kind hiervan het slachtoffer is.

### Melding door een ouder over een gastouder / volwassen huisgenoot

De situatie binnen de gastouderopvang wijkt af van de situatie in een kindercentrum, aangezien de gastouder alleen werkt. In de meeste gevallen is er geen arbeidsrelatie met het gastouderbureau en er is regelmatig een volwassen huisgenoot aanwezig in de woning waar de kinderen worden opgevangen. Hoewel de bemiddelingsmedewerker de gastouder begeleidt, komt deze tussen de twee en vier maal in de opvangsetting van de gastouder en is de kans op signalering door bemiddelingsmedewerker gering. De melding van een vermoeden van een mogelijk geweld- of zedenmisdrijf zal daarom in de praktijk vooral gedaan worden door de ouder. Zie verder de bijbehorende handleiding, paragraaf 1.3.

## Stap 1          Signaleren of ontvangen van signalen

**De bemiddelingsmedewerker heeft een vermoeden of een signaal opgevangen of een ander laat doorschermen dat er iets niet goed zit in de relatie tussen het kind en een gastouder/volwassen huisgenoot.**

Niet in alle gevallen waarin gedacht wordt dat er niet goed met kinderen wordt omgegaan door een gastouder/volwassen huisgenoot, is er sprake van een mogelijk geweld- of zedendelict. Desondanks mag niet aan deze signalen voorbij worden gegaan en zal onderzocht moeten worden wat er bij het kind wordt gesignaleerd.

De bemiddelingsmedewerker dient altijd direct een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis op de hoogte te stellen van zijn twijfels en niet zelf een afweging te maken.

Vermoedens zijn er in uiteenlopende gradaties. Als de bemiddelingsmedewerker zich met een dergelijk vermoeden over een gastouder geconfronteerd ziet, moeten de volgende acties ondernomen worden:

- ⊞ Raadpleeg de signalenlijsten in bijlage 1, 2 en 3 uit de handleiding;
- ⊞ Registreer dat wat is waargenomen;
- ⊞ Leg het signaal direct neer bij de houder (stap 1B van deze route).

Van belang is om betreffende signalen goed te registreren en te beschrijven.



**De volgende personen zouden een melding kunnen doen van vermoeden van kindermishandeling door een gastouder/volwassen huisgenoot:**

*a. Melding door het kind*

Als de melding van een geweld- of zedendelict afkomstig is van een kind, is opvang en steun voor het kind het eerste aandachtspunt. De beroepskracht (gastouder of bemiddelingsmedewerker) bij wie het slachtoffer de klacht meldt, is verplicht dit meteen te melden bij de houder. Deze laat weten discreet te zullen handelen, maar belooft geen geheimhouding aan het kind. De houder treedt direct (onverwijld) in contact met een vertrouwensinspecteur (zie stap 2 van deze route). Naast het Veilig Thuis worden zo nodig anderen ingeschakeld voor hulp. De ouders van het betrokken kind worden geïnformeerd. Aan de ouders wordt eveneens opvang en steun geboden. Het waarborgen van het gevoel van veiligheid van het kind is uitgangspunt van dit handelen.

*b. Melding door de ouder*

Als de melding van de ouders komt, zal deze melding altijd serieus genomen worden. Feiten en constatering zullen bij ouders nagevraagd worden. De houder treedt direct in overleg met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs (stap 2 van deze route). De ouder kan bij een redelijk vermoeden ook zelf contact opnemen met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs.

*c. Melding door derden*

Als de melding van derden komt, dient uitgezocht te worden over welke informatie deze partij precies beschikt en waar deze informatie op is gebaseerd. De houder is verplicht om in overleg te treden met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs (zie stap 2 van deze route)

**Stap 2 In overleg treden met vertrouwensinspecteur**

De houder is verplicht om direct in overleg te treden met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwensinspecteur gaat samen met de houder na of er een redelijk vermoeden bestaat en adviseert de houder over aangifte. Wanneer er geen sprake is van een redelijk vermoeden, is nader onderzoek redelijkerwijs niet aan de orde. De houder zal in gesprek gaan met betrokkenen om de mogelijk verstoorde werkhouding te herstellen. Indien de uitkomst is dat er een redelijk vermoeden bestaat dat er sprake is van een gewelds- of zedendelict dan heeft de houder een aangifteplicht. De kinderen worden dan direct afgeschermd van de betrokken gastouder door deze op non-actief te stellen of te schorsen. De houder deelt dit mee aan alle betrokkenen. Zie hiervoor ook de volgende stap in deze route. De houder/bemiddelingsmedewerker is verantwoordelijk voor de registratie in deze stap.

**Aangifteplicht voor houder**

Indien de houder aangifte doet, treedt de vertrouwensinspecteur terug. Indien de houder weigert om aangifte te doen terwijl de vertrouwensinspecteur concludeert dat er een redelijk vermoeden bestaat, geldt de volgende escalatieladder:

1. Coördinator vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs probeert de houder te overreden;
2. Hoofdinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs probeert de houder te overreden;
3. Hoofdinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs legt contact met de burgemeester (het college van B&W) van de betreffende gemeente;
4. De burgemeester zal de (zeden) politie inschakelen dan wel andere activiteiten vanuit zijn bevoegdheden initiëren.

### Stap 3            Aangifte doen

**Indien na het overleg met de vertrouwensinspecteur blijkt dat er een redelijk vermoeden bestaat dat er sprake is van een geweld- of zedendelict, dan heeft de houder een meldplicht.**

Als deze stap wordt gezet, is er vanzelfsprekend nog steeds geen sprake van 'schuld' van de gastouder/volwassen huisgenoot over wie het vermoeden is geuit: 'beschuldigd' staat niet gelijk aan schuldig.

In geval van een reëel vermoeden neemt de houder, naast het doen van aangifte, de volgende maatregelen:

- a. Stelt de gastouder in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief;
- b. Legt een draaiboek aan;
- c. Raadpleegt Veilig Thuis en/of lokale GGD;
- d. regelt opvang van kind(eren) en ouders.

#### ***a. Stelt de gastouder in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief***

In geval van een reëel vermoeden van een mogelijk geweld- of zedenmisdrijf, wordt de betreffende betrokken persoon in ieder geval voor de duur van het onderzoek op non-actief gesteld.

In het geval het een gastouder betreft, is er meestal geen sprake van een arbeidsrelatie tussen gastouder en gastouderbureau. De houder dient, omdat het een vermoeden betreft, maatregelen te treffen die er voor zorgen dat de betreffende gastouder gedurende het onderzoek geen kinderen opvangt. Daarnaast dienen de maatregelen zodanig te zijn dat een gastouder eveneens gerehabiliteerd kan worden indien uit het onderzoek van de politie blijkt dat de vermoedens niet juist zijn. Ook is het van belang mee te nemen dat een gastouder bij meerdere gastouderbureaus kan zijn ingeschreven.

#### ***b. Legt een draaiboek aan***

De houder, of degene die in opdracht van de houder met deze taak belast is, draagt zorg voor een zorgvuldige procedure en legt een draaiboek aan. In de handleiding staan handvatten voor het aanleggen van een draaiboek (hoofdstuk 8.5).

#### ***c. Raadplegen Veilig Thuis en/of GGD***

Veilig Thuis kan de kinderopvangorganisatie adviseren en ondersteuning bieden. Ook de GGD kan worden geraadpleegd. Voor adressen van de lokale GGD zie de sociale kaart in deze meldcode (onderdeel V).

#### ***d. Regelt opvang voor kind(eren) en ouders***

- Voor de ondersteuning voor het kind en de ouders kan een beroep worden gedaan op een instelling als de GGD of Veilig Thuis. Het calamiteitenteam van de GGD is gespecialiseerd in het begeleiden van organisaties bij calamiteiten. In overleg met ouders en GGD en/of Veilig Thuis, wordt bezien of de opvang in de kinderopvangorganisatie kan worden gecontinueerd dan wel dat er een andere oplossing moet worden geboden.
- De kinderopvangorganisatie informeert ouders over de mogelijkheid aangifte te doen bij de politie.
- De houder of directie houdt contact, toont betrokkenheid en informeert de ouders regelmatig over de voortgang van het onderzoek en andere zaken die voor de ouders van belang zijn.
- De ouders van de overige kinderen moeten geïnformeerd worden. Er kan gekozen worden om kinderen elders onder te brengen. Veilig Thuis kan worden ingeschakeld voor advies hoe bijvoorbeeld te handelen met de eigen kinderen van de beroepskracht.

Na het doen van aangifte stelt de politie in de regel een onderzoek in. De politie voert gesprekken met alle betrokkenen. Het initiatief voor het instellen van een onderzoek ligt bij de politie. De houder dient het onderzoek van de politie te volgen en zelf geen stappen te ondernemen die indruisen tegen de bewijslast van de politie.

## Stap 4 Handelen naar aanleiding van het onderzoek van de politie

Het onderzoek van de politie kan leiden tot verschillende uitkomsten. Afhankelijk van deze uitkomsten heeft de houder verschillende mogelijkheden om te handelen.

### 1. **Rehabilitatie van gastouder**

De politie kan op grond van het verrichte onderzoek constateren dat er geen aanleiding is om aan te nemen dat sprake is van een gewelds- of zedendelict. De betrokken gastouder, die voor de duur van het onderzoek geschorst of op non-actief was gesteld, wordt door de houder van de organisatie in zijn functie in ere hersteld. In een dergelijke situatie moeten het belang van de gastouder en het algemeen belang worden afgewogen.

Indien na het onderzoek van de politie blijkt dat er een klacht is ingediend op valse gronden, kan de houder de betrokken gastouder een rehabilitatietraject aanbieden. De houder kan dan tevens maatregelen nemen tegen degene, die valselijk een beschuldiging heeft geuit. Dit kan variëren van de eis dat excuses worden aangeboden, tot schorsing of tot verwijdering.

### 2. **Waarschuwing afgeven**

De houder of directie kan besluiten tot het geven van een schriftelijke waarschuwing, met de mededeling dat herhaling van het ongewenste gedrag arbeidsrechtelijke gevolgen heeft. Die waarschuwing kan dan worden opgenomen in het gastouderdossier.

### 3. **Arbeidsrechtelijke maatregelen**

Wanneer de houder constateert dat op grond van het verrichte onderzoek van de politie aanleiding is om aan te nemen dat kindermishandeling heeft plaatsgevonden, neemt de directie maatregelen van arbeidsrechtelijke aard. De overeenkomst tussen het gastouderbureau en de gastouder dient per direct te worden beëindigd, evenals de overeenkomst tussen de gastouder en ouder.

Alle beslissingen worden zorgvuldig afgewogen en zorgvuldig geregistreerd door de houder of directie.

## Stap 5 Nazorg bieden en evalueren

**Het is belangrijk dat de kinderopvangorganisatie nazorg biedt aan alle betrokkenen. Ook het evalueren van de genomen stappen is belangrijk om in mogelijke toekomstige situaties adequaat te kunnen handelen.**

### Nazorg

Nazorg aan betrokken ouders en hun kinderen kan geboden worden door middel van ouderavonden, het uitnodigen van deskundigen daarbij of specifieke doorverwijzing. De kinderopvangorganisatie kan zich hierin laten adviseren door de GGD. Zie hiervoor hoofdstuk 7.5 uit de handleiding. Voor de kinderen kan als dit nodig is, of als de ouders van de kinderen dit nodig achten extra hulp worden ingezet.

Het is belangrijk om bijzondere aandacht te hebben voor de psychische belasting van de overige beroepskrachten naar aanleiding van bovenstaand traject. Wanneer er getuigen zijn onder de beroepskrachten kan met hen apart worden besproken wat nodig is om het gebeurde te verwerken. Bij hen kunnen gevoelens van onmacht, verdriet, schaamte en schuldgevoel een rol spelen. Andere beroepskrachten kunnen ook kampen met deze gevoelens. Hier kan aandacht aan worden besteed in de teamoverleggen en daar waar nodig ook individueel.

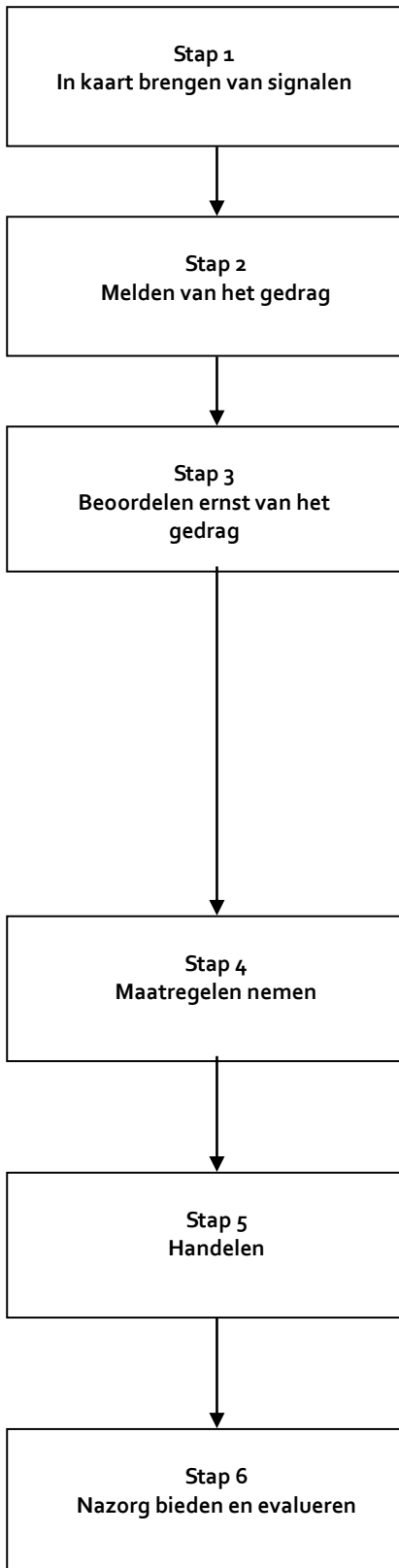
Als binnen een kinderopvangorganisatie een incident plaatsvindt, is de kans groot dat ook de media hier van op de hoogte raken. Het is verstandig van tevoren zorgvuldig te overwegen hoe er wordt omgegaan met de pers (zie bijlage 6 van de handleiding).

### Evalueren

Het is belangrijk het gehele proces en de verschillende stappen te evalueren. Dit is de verantwoordelijkheid van houder.

1. De houder evalueert met medewerkers dat wat er gebeurd is en de procedures die zijn gevolgd.
2. Zo nodig wordt de zaak doorgesproken met andere betrokkenen.
3. Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht.
4. Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het vermoeden van kindermishandeling worden geregistreerd. Deze gegevens worden door de directie op een centraal punt bewaard.
5. Blijf alert op signalen. Mogelijk zijn er meer slachtoffers.

## Route bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling



### Stap 1: In kaart brengen van signalen

#### De gastouder:

- observeert;
- raadpleegt signalenlijst (bijlage 1 en 2 uit de handleiding);
- bespreekt signalen met de bemiddelingsmedewerker;
- registreert.

### Stap 2: Melden van het gedrag bij bemiddelingsmedewerker

#### De gastouder:

- meldt het gedrag bij de bemiddelingsmedewerker;
- brengt de ouders van de betrokken kinderen op de hoogte.

### Stap 3: Beoordelen ernst van het gedrag

#### De bemiddelingsmedewerker:

- raadpleegt Veilig Thuis en/of GGD;
- gaat in gesprek met ouders van zowel het kind dat gedrag vertoont als met de ouders van de kinderen die met het gedrag geconfronteerd worden over het gedrag;
- taxeert de ernst van het gedrag:
  - licht seksueel grensoverschrijdend gedrag: bespreken in het team, inschakelen externe hulp niet nodig;
  - matig seksueel grensoverschrijdend gedrag: waarschuwing, inschakelen hulp;
  - ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag: direct ingrijpen vereist, maatregelen conform stap 4;
- registreert in het kinddossier.

### Stap 4: Maatregelen nemen

#### De bemiddelingsmedewerker:

- stelt een intern onderzoek in;
- schakelt experts in zoals GGD en Veilig Thuis;
- organiseert zorg voor kinderen en ouders;
- gaat in gesprek met ouders van kind dat gedrag vertoont én met de ouders van kinderen die geconfronteerd werden met het gedrag over de te nemen maatregelen.

### Stap 5: Handelen

**De bemiddelingsmedewerker:** beslist naar aanleiding van het onderzoek over de opvang van het kind dat het gedrag heeft vertoond.

### Stap 6: Nazorg bieden en evalueren

#### De bemiddelingsmedewerker:

- biedt nazorg voor ouders, kinderen en beroepskrachten;
- organiseert ouderavonden;
- verwijst door naar externe hulp;
- *evalueert de procedures en registreert.*

## Stap 1 In kaart brengen van signalen

**Wanneer er signalen zijn dat een kind of meerdere kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en dat een ander kind hier mee geconfronteerd is of slachtoffer van is geworden, is het belangrijk dat deze signalen in kaart worden gebracht en goed geïnterpreteerd worden. Soms zal iets vrij duidelijk zijn aan te merken als ontoelaatbare handeling, maar vaker zal het gaan om minder duidelijke signalen die niet direct te duiden zijn.**

Het is belangrijk om deze signalen serieus te nemen. De gastouder kan met de bemiddelingsmedewerker overleggen en van gedachten wisselen, zo kan een signaal beter worden beoordeeld. De volgende acties kunnen helpen de signalen te onderbouwen:

- Raadpleeg de signalenlijst uit de handleiding van de meldcode (zie bijlage 1 en 2).
- Bespreek de signalen met de bemiddelingswerker.

Leg de mogelijke signalen vast in het kinddossier. Zie hiervoor in de handleiding hoofdstuk 8.5. Als de gastouder vervolgens twijfelt of concludeert dat er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan is het belangrijk dit te melden bij de bemiddelingsmedewerker conform stap 2.

## Stap 2 Melden van het gedrag

**Wanneer de gastouder signalen heeft dat een kind of meerdere kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en dat een ander kind hiermee geconfronteerd is of slachtoffer van is geworden, dan is het belangrijk dit te melden bij de bemiddelingsmedewerker.**

De ouders van de kinderen die het gedrag vertonen of ermee zijn geconfronteerd moeten op de hoogte worden gebracht.

Alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen, dienen schriftelijk te worden vastgelegd.

### Stap 3 Beoordelen ernst van het gedrag

De bemiddelingsmedewerker is in overleg met een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis verantwoordelijk voor een eerste beoordeling van de voorgelegde situatie. Daarbij zal in het algemeen de gastouder die het gedrag heeft gemeld, gehoord worden. Ook Veilig Thuis, CJG, ZAT of de GGD kan hiervoor worden ingeschakeld. Hierbij wordt de ernst van het gedrag bepaald.

Wanneer wordt geconstateerd dat er geen sprake is van leeftijdsadequaat gezond gedrag, wordt gecategoriseerd hoe ernstig het gedrag is. Bij alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag dienen de ouders van zowel het kind dat het gedrag vertoont als de ouders van het kind dat met het gedrag is geconfronteerd, te worden geïnformeerd. Daarnaast dient bij alle vormen gekeken te worden of het seksueel overschrijdende gedrag een signaal is van onderliggende problematiek.

Er kan geconstateerd worden dat er sprake is van:

- licht seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- matig seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag.

**Licht seksueel grensoverschrijdend gedrag** kan worden gezien als een noodzakelijke stap om normen en waarden te leren kennen en zal bij veel kinderen op bepaalde momenten in de ontwikkeling voorkomen. Het is nodig dat de gastouder dit gedrag begrenst, hierop reageert en bespreekt met ouders.

**Matig seksueel grensoverschrijdend gedrag** is ontoelaatbaar; het is belangrijk om een duidelijk verbod in te stellen. Aan het kind moet uitgelegd worden dat dit gedrag niet mag en er moet worden uitgelegd waarom dit niet mag. De betrokken kinderen kunnen in de groep geobserveerd worden. Belangrijk is dat er met de kinderen blijft worden gecommuniceerd en dat ouders actief betrokken worden. De bemiddelingsmedewerker overlegt met Veilig Thuis, een gedragswetenschapper of externe hulpverlening of advies noodzakelijk is.

**Ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag** vereist dat er direct wordt ingegrepen. Er moeten maatregelen genomen worden die kunnen garanderen dat het gedrag niet meer kan voorvallen. De directie dient ingelicht te worden om verdere stappen te kunnen ondernemen, ook omdat de directie eindverantwoordelijk is voor alle interne en externe communicatie. Bij ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag dient stap 4 te worden ingezet.

Ook voor deze stap geldt, dat alle signalen en stappen goed vastgelegd worden in het kinddossier.

## Stap 4      Maatregelen nemen

**De bemiddelingsmedewerker bepaalt al dan niet in overleg met een collega van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis welke maatregelen er genomen moeten worden wanneer er sprake is van ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag.**

De volgende maatregelen kunnen worden genomen:

- a. Het instellen van een intern onderzoek. Het is belangrijk nauw samen te werken met expertorganisaties zoals Veilig Thuis, het zorgadviesteam en de GGD. Bij ernstige zaken is het aan te bevelen een onderzoeksteam te vormen waar vertegenwoordigers van de kinderopvangorganisatie en externe deskundigen deel van kunnen uitmaken. Dit onderzoeksteam kan het incident onderzoeken en de directie advies geven hoe te handelen. Het aanleggen van een draaiboek kan structuur bieden bij de uitvoer van het onderzoek. In de handleiding staan handvatten voor het aanleggen van een draaiboek (hoofdstuk 8.5).
- b. Het regelen van ondersteuning van het kind en ouders.
- c. Aanbieden van excuses voor falend toezicht/onveilige situatie vanuit de kinderopvang. Hierbij wordt tevens aangegeven dat onderzocht wordt hoe verbeteringen binnen de kinderopvangorganisatie kunnen worden doorgevoerd om mogelijke herhaling te voorkomen.
- d. Aanbieden van opvang en professionele hulp voor alle kinderen en hun ouders die op welke wijze dan ook betrokken zijn geweest bij het grensoverschrijdende seksuele gedrag. Emotionele begeleiding van de direct betrokken ouders is noodzakelijk.
- e. Indien een kind seksueel grensoverschrijdende handelingen heeft uitgevoerd bij een ander kind dan is het belangrijk gesprekken te voeren met beide partijen ouders en gezamenlijk te komen tot oplossingen. Creëer van beide partijen ouders 'bezorgde ouders' en zoek naar een gezamenlijk belang. De kinderopvangorganisatie vertegenwoordigt de belangen van alle kinderen. Dat kan betekenen dat de kinderopvangorganisatie beslissingen neemt die één van beide partijen niet zint. De kinderopvangorganisatie kan tegen het volgende dilemma oplopen: gaat een kind weg bij de gastouder of niet? En is dat op basis van een besluit van de kinderopvangorganisatie of van de ouders (opzeggen overeenkomst)? Belangrijk is de ouders altijd te informeren over de gemaakte keuze en deze te beargumenteren.
- f. Afscherming van het kind dat het grensoverschrijdende gedrag heeft vertoond.

De bemiddelingsmedewerker draagt zorg voor een zorgvuldige procedure en registreert dit in het betreffende dossier.



## Stap 5 Handelen

De beoordeling van het incident en het advies uit het (eventuele) interne onderzoek kunnen leiden tot verschillende uitkomsten. Afhankelijk van deze uitkomsten heeft de directie verschillende mogelijkheden om te handelen richting het kind dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft vertoond.

a. **Het kind blijft bij de gastouder in de opvang**

Wanneer de bemiddelingsmedewerker constateert dat op grond van het verrichte onderzoek geen aanleiding is aan te nemen dat het gedrag zich zal herhalen of dat de aanwezigheid van het kind bedreigend is voor andere kinderen kan, in overleg met betrokken ouders, besloten worden het kind bij de gastouder in de opvang te laten.

b. **Het kind gaat naar een andere groep of kinderopvangorganisatie**

De bemiddelingsmedewerker kan besluiten dat het in het belang is van het kind en/of de kinderen die met het gedrag geconfronteerd zijn, dat het kind naar een andere gastouder gaat. De bemiddelingsmedewerker kan hierin de ouders adviseren. Ook kunnen ouders zelf de conclusie trekken dat hun kind naar een andere gastouder gaat.

c. **Het inzetten van hulp**

Met advies van Veilig Thuis en in overleg met de ouders kan hulpverlening voor het kind worden ingezet.

d. **Melding bij Veilig Thuis**

De bemiddelingsmedewerker doet een melding bij het Veilig Thuis. Het gedrag van het kind kan namelijk ook op andere problematiek wijzen.

## Stap 6 Nazorg bieden en evalueren

**Alle betrokkenen dienen zo spoedig mogelijk over het seksueel overschrijdende gedrag op de hoogte te worden gebracht middels een brief of een gezamenlijke (ouder)bijeenkomst. De bemiddelingmedewerker is verantwoordelijk voor de nazorg en de evaluatie.**

Er kan informatie worden gegeven over de concrete maatregelen die getroffen zijn ten aanzien van het kind of de kinderen die met het gedrag geconfronteerd werden. Ook kan aangegeven worden welke concrete maatregelen er ten aanzien van het kind dat het gedrag vertoonde genomen zijn en het verdere verloop van het onderzoek.

Als bij een kinderopvangorganisatie een incident plaatsvindt, is er een kans dat ook de media hiervan op de hoogte raken. Het is verstandig van tevoren zorgvuldig te overwegen hoe hiermee zal worden omgegaan (zie bijlage 6 van de handleiding).

**Het is belangrijk het gehele proces en de verschillende stappen te evalueren.**

- De bemiddelingsmedewerker evalueert met de gastouder en eventueel andere betrokkenen wat er is gebeurd en de procedures die zijn gevolgd.
- Zo nodig wordt de zaak ook doorgesproken met andere betrokkenen.
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht.
- Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het seksueel grensoverschrijdend gedrag worden geregistreerd. Deze gegevens worden door de directie op een centraal punt bewaard.

## **Verantwoordelijkheden in het scheppen van randvoorwaarden voor een veilig werk- en meldklimaat**

Om het voor gastouders mogelijk te maken in een veilig werkklimaat huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren en de stappen van de meldcode te kunnen zetten, zijn er randvoorwaarden gecreëerd.

### **De houder van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis:**

- neemt de meldcode op in het veiligheids- of gezondheidsbeleid;
- stelt een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling aan (de bemiddelingsmedewerker);
- neemt deskundigheidsbevordering op in het scholingsplan;
- biedt trainingen en andere vormen van deskundigheidsbevordering aan aan beroepskrachten, zodat zij voldoende kennis en vaardigheden ontwikkelen en op peil houden aangaande het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling en voor het zetten van de stappen van de meldcode;
- laat de meldcode en bijbehorende routes aansluiten op de werkprocessen binnen de kinderopvangorganisatie;
- zorgt ervoor dat er voldoende deskundigen intern en extern beschikbaar zijn om de beroepskrachten te kunnen ondersteunen bij het signaleren en het zetten van de stappen van de meldcode;
- evalueert de werking van de meldcode regelmatig en zet zo nodig acties in gang om de toepassing van de meldcode te optimaliseren;
- geeft binnen de kinderopvangorganisatie en in de kring van ouders bekendheid aan het doel en de inhoud van de meldcode;
- maakt afspraken over de wijze waarop Gastouderadviesbureau Tweede Thuis haar gastouders zal ondersteunen als zij door ouders in of buiten rechte worden aangesproken op de wijze waarop zij de meldcode toepassen;
- maakt afspraken over de wijze waarop Gastouderadviesbureau Tweede Thuis de verantwoordelijkheid opschaalt indien de signalering en verwijzing voor een kind stagneert;
- draagt eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van de meldcode;
- investeert in de opleidingen voor aankomend beroepsbeoefenaren: zorgt voor kennis en vaardigheden inzake het herkennen van en omgaan met een vermoeden van seksueel misbruik, waarbij de ontwikkeling van de seksualiteit van kinderen en het bespreekbaar maken van de eigen normen en waarden aan de orde komt;
- investeert in nascholing van de bemiddelingsmedewerkers en gastouders: zorgt voor kennis en vaardigheden inzake het herkennen van en omgaan met een vermoeden van seksueel misbruik, waarbij de ontwikkeling van de seksualiteit van kinderen en het bespreekbaar maken van de eigen normen en waarden aan de orde komt;
- investeert in een open aanspreekcultuur binnen kinderopvangorganisatie: zorgt voor een open cultuur waarbinnen op professionele wijze reflectie op normen en waarden, werkwijze en handelen plaatsvindt;
- investeert in een goede 'zorgstructuur' binnen kinderopvangorganisaties: zorgt voor voldoende lucht in teams, vertrouwenspersonen, vertrouwenscommissie (als van toepassing), structurele agendering, bij- en nascholing, etc.

**De houder/bemiddelingswerker van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis:**

- is als aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling aangesteld;
- functioneert als vraagbaak binnen de kinderopvangorganisatie voor algemene informatie over (de meldcode) kindermishandeling;
- herkent signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld;
- heeft kennis van de stappen volgens de meldcode;
- stelt taken vast van een ieder (wie doet wat wanneer) en legt deze vast in de meldcode;
- vult de sociale kaart in op de meldcode;
- voert de aansluiting van de meldcode op de werkprocessen uit;
- voert de aansluiting van de meldcode op de zorgstructuur uit;
- legt samenwerkingsafspraken vast met ketenpartners;
- coördineert de uitvoering van de meldcode bij een vermoeden van huiselijk geweld en/of kindermishandeling;
- waakt over de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen;
- neemt zo nodig contact op met Veilig Thuis voor advies of melding;
- evalueert de genomen stappen met betrokkenen;
- ziet toe op zorgvuldige omgang met de privacy van het betreffende gezin;
- ziet toe op dossiervorming en verslaglegging.

**De gastouder:**

- herkent signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld;
- overlegt met de bemiddelingsmedewerker bij zorg over een kind aan de hand van waargenomen signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld;
- voert afspraken uit die zijn voortgekomen uit het overleg met de bemiddelingsmedewerker, zoals observeren of een gesprek met de ouder;
- bespreekt de resultaten van deze ondernomen stappen met de bemiddelingsmedewerker.

**De houder / bemiddelingsmedewerker en gastouders zijn niet verantwoordelijk voor:**

- het vaststellen of er al dan niet sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld;
- het verlenen van professionele hulp aan ouder of kind (begeleiding).

## **Bijlage 1**

### **Overeenkomst ter gebruik van de meldcode**

Middels deze overeenkomst verbinden Gastouderadviesbureau Tweede Thuis en haar medewerkers zich tot het volgen van het stappenplan indien er signalen en zorgen zijn die kunnen duiden op kindermishandeling en/of huiselijk geweld.

Het bevoegd gezag van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis

#### ***Overwegende dat:***

- Gastouderadviesbureau Tweede Thuis verantwoordelijk is voor een goede kwaliteit van de dienstverlening aan zijn kinderen en dat deze verantwoordelijkheid zeker ook aan de orde is in geval van dienstverlening aan kinderen die (vermoedelijk) te maken hebben met huiselijk geweld of kindermishandeling;
- Gastouderadviesbureau Tweede Thuis een meldcode wenst vast te stellen, zodat de beroepskrachten die binnen Gastouderadviesbureau Tweede Thuis werkzaam zijn weten welke stappen van hen worden verwacht bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling;
- Gastouderadviesbureau Tweede Thuis in deze meldcode ook vastlegt op welke wijze zij de gastouders bij deze stappen ondersteunt;
- Gastouderadviesbureau Tweede Thuis een meldcode wenst vast te stellen, zodat gastouders die bemiddeld zijn via deze kinderopvangorganisatie weten welke stappen van hen worden verwacht bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling;
- van gastouders die bemiddeld zijn via Gastouderadviesbureau Tweede Thuis op basis van deze verantwoordelijkheid wordt verwacht dat zij in alle contacten met kinderen attent zijn op signalen die kunnen duiden op huiselijk geweld of kindermishandeling en dat zij hierop effectief reageren;
- onder huiselijk geweld wordt verstaan: (dreigen met) geweld, op enigerlei locatie, door iemand uit de huiselijke kring, waarbij onder geweld wordt verstaan: de fysieke, seksuele of psychische aantasting van de persoonlijke integriteit van het slachtoffer, daaronder ook begrepen ouderenmishandeling, eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking (meisjesbesnijdenis); tot de huiselijke kring van het slachtoffer behoren: (ex)partners, gezinsleden, familieleden en huisgenoten.
- onder kindermishandeling wordt verstaan: iedere vorm van een voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel, daaronder ook begrepen eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking; dat onder gastouder in deze meldcode wordt verstaan: de persoon, die in diens eigen woning gastkinderen opvangt van de vraagouder dan wel de persoon die bij de vraagouders thuis kinderen opvangt;
- onder bemiddelingsmedewerker in deze meldcode wordt verstaan: de beroepskracht die voor Gastouderadviesbureau Tweede Thuis werkzaam is en die in dit verband gastouders bemiddelt en begeleidt;
- dat onder volwassen huisgenoot gastouder in deze meldcode wordt verstaan: de volwassen huisgeno(o)t(en) van de gastouder die mogelijk in contact komt/komen met de kinderen die worden opgevangen in het huis van de gastouder.

**In aanmerking nemende:**

- het Besluit vaststelling minimumeisen verplichte Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling;
- de Wet maatschappelijke ondersteuning;
- de Wet op de jeugdzorg;
- de Wet bescherming persoonsgegevens;
- de Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen;
- Beleidsregels kwaliteit kinderopvang en peuterspeelzalen;
- Wijzigingswet kinderopvang 2013;
- Wet klachtrecht cliënten zorgsector;
- het privacyreglement van Gastouderadviesbureau Tweede Thuis;

**Stelt het volgende vast binnen de kinderopvangorganisatie:**

- Route bij signalen huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Route bij signalen seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.

Tevens neemt Gastouderadviesbureau Tweede Thuis de verantwoordelijkheden op zich voor het scheppen van randvoorwaarden voor een veilig werk- en meldklimaat.

Ook vult Gastouderadviesbureau Tweede Thuis de sociale kaart in en zorgt dat deze toegankelijk is voor de gastouders.

## **Sociale kaart Groningen**

**Organisatie** : **Politie alarmnummer (bij noodsituaties)**

Telefoonnummer : 112

**Organisatie** : **Politie – geen spoed-wel politie**

Algemeen

telefoonnummer : 0900-8844

Internet : [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

E-mailadres : via contactformulier op [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

Adres : kijk voor een bureau in uw omgeving op [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

**Organisatie** : **Crisishulp buiten kantoor tijden (bij noodsituaties)**

Telefoonnummer: (050) 523 92 00

**Organisatie** : **Veilig Thuis - Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling (in regio)**

Adres : Waterloolaan 1, 9725 BE Groningen

Telefoonnummer : 050 - 523 92 39

E-mailadres : [info@veiligthuisgroningen.nl](mailto:info@veiligthuisgroningen.nl)

Landelijk

telefoonnummer : 0800-2000

Internet : [www.vooreenveiligthuis.nl](http://www.vooreenveiligthuis.nl)

**Organisatie** : **Algemeen Maatschappelijk Werk (in regio)**

Adres : Herman Colleniusstraat 18, 9718 KT Groningen

Internet : [www.mjd.nl](http://www.mjd.nl)

Telefoonnummer : 050 - 3126123

E-mailadres : [info@mjd.nl](mailto:info@mjd.nl)

**Organisatie** : **GGD (in regio)**

Adres : Hanzeplein 120, 9713 GW Groningen

Telefoonnummer : 050 - 367 40 00

Website : [www.ggd.groningen.nl](http://www.ggd.groningen.nl)

## **Sociale kaart Groningen**

**Organisatie** : Jeugdgezondheidszorg / Centrum voor Jeugd en Gezin (in regio)

**Advisering over opvoeden en opgroeien**

Iedere Gemeente heeft een eigen CJG, raadpleeg de website van het CJG

Internet : [www.cjg.nl](http://www.cjg.nl) of [www.cjg.groningen.nl](http://www.cjg.groningen.nl)

Telefoonnummer : 050-367 4992 (ma t/m vrij van 8.00 uur tot 20.00 uur)

E-mailadres : via contactformulier op [www.cjg.groningen.nl](http://www.cjg.groningen.nl)

**Organisatie** : Vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs

Telefoonnummer : 0900 – 11 13 111

**Organisatie** : Jeugdbescherming Noord

**hieronder vallen de Jeugdbescherming, Jeugdreclassering en Veilig Thuis**

Adres : Waterloolaan 1, 9725 BE, Groningen

Telefoonnummer : 050-523 93 00

E-mailadres : [info@jbnoord.nl](mailto:info@jbnoord.nl)

Internet : [www.jeugdbeschermingnoord.nl](http://www.jeugdbeschermingnoord.nl)

## Sociale kaart Drenthe

**Organisatie : Politie alarmnummer (bij noodsituaties)**

Telefoonnummer : 112

**Organisatie : Politie – geen spoed-wel politie**

Algemeen

telefoonnummer : 0900-8844

Internet : [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

E-mailadres : via contactformulier op [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

Adres : kijk voor een bureau in uw omgeving op [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

**Organisatie : Crisishulp buiten kantoor tijden (bij noodsituaties)**

Telefoonnummer: 0522 – 27 99 46 (spoed4jeugd)

**Organisatie : Veilig Thuis - Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling (in regio)**

Adres : Klompmakersstraat 2a, 9400 AG, Assen

Postadres : Postbus 569, 9400 AN, Assen

Telefoonnummer : 088-2460244

E-mailadres : [info@veiligthuisdrenthe.nl](mailto:info@veiligthuisdrenthe.nl)

Landelijk

telefoonnummer : 0800-2000

Internet : [www.vooreenveiligthuis.nl](http://www.vooreenveiligthuis.nl)

**Organisatie : Jeugd Bescherming Noord**

Jeugdbescherming: 0592-383755

Jeugdreclassering : 0592-383700

Internet : [www.jeugdbeschermingnoord.nl](http://www.jeugdbeschermingnoord.nl)

E-mailadres : [info@jbn Noord.nl](mailto:info@jbn Noord.nl)

**Organisatie : Algemeen Maatschappelijk Werk (in regio)**

Algemeen : Informeer bij de Gemeente waarin u woont of bij de GGD Drenthe

Telefoonnummer : GGD Drenthe Gemeente: 0592 – 30 63 00

E-mailadres : GGD Drenthe: [info@ggddrenthe.nl](mailto:info@ggddrenthe.nl)

**Organisatie : GGD (in regio)**

Adres : Mien Ruysweg 1, 9408 KA, Assen

Telefoonnummer : 0592 – 30 63 00

E-mailadres : [info@ggddrenthe.nl](mailto:info@ggddrenthe.nl)



## Sociale kaart Drenthe

**Organisatie** : Jeugdgezondheidszorg / Centrum voor Jeugd en Gezin (in regio)  
**Advisering over opvoeden en opgroeien**

Algemeen : Iedere Gemeente heeft een eigen CJG, raadpleeg de website van het CJG of van de GGD Drenthe

Internet : [www.cjg.nl](http://www.cjg.nl) of [www.ggddrenthe.nl](http://www.ggddrenthe.nl)

Telefoonnummer : Kijk op [www.cjg.nl](http://www.cjg.nl) voor het CJG in uw omgeving.

E-mailadres : via contactformulier op [www.cjg.groningen.nl](http://www.cjg.groningen.nl)

**Organisatie** : Vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs

Telefoonnummer : 0900 – 11 13 111

## Sociale kaart Friesland

**Organisatie** : **Politie alarmnummer (bij noodsituaties)**

Telefoonnummer : 112

**Organisatie** : **Politie – geen spoed-wel politie**

Alg. telefoonnr : 0900-8844

Internet : [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

E-mailadres : via contactformulier op [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

Adres : kijk voor een politiebureau in uw omgeving op [www.politie.nl](http://www.politie.nl)

**Organisatie** : **Veilig Thuis – Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling (in regio)**

Adres : Tesselschadestraat 2, 8913 HB Leeuwarden

Postadres : Postbus 312, 8901 BC Leeuwarden

Telefoonnummer : 058-233 37 77

Internet regionaal: [www.regiecentrumbv.nl](http://www.regiecentrumbv.nl)

Internet : [www.vooreenveiligthuis.nl](http://www.vooreenveiligthuis.nl)

Landelijk

telefoonnummer : 0800-2000 (gratis, 24 uur per dag)

**Organisatie** : **Spoed4Jeugd (biedt in Friesland spoedeisende (jeugd)hulp in crisissituaties die worden veroorzaakt door gedrag- of opvoedproblemen, gezinsproblemen of psychische problemen.**

Telefoonnummer : 0800 – 77 63 345 (24 uur per dag bereikbaar)

Website : [www.spoed4jeugd.nl](http://www.spoed4jeugd.nl)

**Organisatie** : **Algemeen Maatschappelijk Werk (in regio)**

Adres : Tramlaan 5, 9201 HW Drachten

Telefoonnummer: 0512-586878

E-mailadres : [info.smwf.nl](mailto:info.smwf.nl)

**Organisatie** : **Regiecentrum Bescherming en Veiligheid (in regio)**

Adres : Tesselschadestraat 2, 8913 HB Leeuwarden

Postadres : Postbus 312, 8901 BC Leeuwarden

Telefoonnummer: 058-233 37 77

Internet : [www.regiecentrumbv.nl](http://www.regiecentrumbv.nl)

E-mailadres : [info@regiecentrumbv.nl](mailto:info@regiecentrumbv.nl)

## **Sociale kaart Friesland**

**Organisatie : GGD (in regio)**

Adres : Harlingertrekweg 58, Leeuwarden

Telefoonnummer: 088-22 99 222

E-mailadres : info@ggdfryslan.nl

Internet : www.ggdfryslan.nl

**Organisatie : Jeugdgezondheidszorg (in regio)**

Adres : Harlingertrekweg 58, Leeuwarden

Telefoonnummer: 088-22 99 444

E-mailadres : jgz@ggdfryslan.nl

**Organisatie : Centrum voor Jeugd en Gezin/Sociaal team (in uw regio)**

**Advisering over opvoeden en opgroeien**

Iedere Gemeente heeft een eigen CJG, raadpleeg de website van het CJG voor regionale contactgegevens.

Internet : www.cjgfryslan.nl of www.cjg.nl

**Organisatie : Vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs**

Telefoonnummer : 0900 – 11 13 111